

Anna Maria Wajda¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Posłuszeństwo oczekiwaną odpowiedzią Izraela na wierność Boga

Tak sformułowany temat niniejszego przedłożenia stawia przed nami dwóch bohaterów: Boga i Izrael, a to z kolei niejako automatycznie odsyła myśl do biblijnej historii zbawienia. W tym momencie rodzi się pytanie, czym jest wspomniana biblijna historia zbawienia, na które nierzadko można usłyszeć odpowiedź, że jest ona historią wierności Boga i cyklicznie powtarzających się okresów niewierności narodu wybranego. Czym jest jednak owa niewierność? Co ma wspólnego z nieposłuszeństwem lub posłuszeństwem? Czym wreszcie jest to ostatnie? Dlaczego intuicyjnie zakładamy, że ma ono jakiś związek z wymuszoną uległością i biernym podawaniem się silniejszemu i dzierżącemu jakąś władzę? Czy w ten sposób należy rozumieć biblijne posłuszeństwo? Chcąc odpowiedzieć na te i inne pytania w zakresie podejmowanej tematyki, warto w ramach

¹ Anna Maria Wajda – dr inż. nauk rolniczych w zakresie sztuki ogrodowej i dr nauk teologicznych w zakresie teologii biblijnej. Wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów w Krakowie oraz na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Zajmuje się zagadnieniami związanymi z przyrodą w Biblii, zwłaszcza fauną i florą biblijną, a także życiem codziennym w czasach biblijnych. Jest członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Biblistów Polskich, Sekcji Biblijnej Polskiego Towarzystwa Teologicznego oraz członkiem Rady Naukowej periodyku „Nauki Przyrodnicze – Rocznik Przemyski” wydawanego przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk im. Kazimierza Marii Osińskiego w Przemysłu. E-mail: wajdaannamaria@gmail.com.

początkowych rozważań pochylić się nad starotestamentową terminologią Bożej wierności, co da z kolei podstawy do poszukiwania odpowiedzi na temat tego, czym jest biblijne posłuszeństwo i w jaki sposób się ono najlepiej wyraża.

1. Wierność Boga

Na określenie wierności wypracowano na gruncie Biblii Hebrajskiej ściśle określony zasób słów. Najczęściej służą do tego rzeczowniki *’emet* (127 razy) i *’emūnāh* (49 razy) oraz imiesłów w osnowie nifal: *ne’ēmān* (32 razy)². Wszystkie te pojęcia pochodzą od rdzenia *’āman*, w którym zawiera się idea stałości, trwałości, niezmienności. W związku z tym termin ten jako czasownik oznacza: „być wiernym, niezawodnym, pewnym, bezpiecznym, solidnym”, a jako rzeczownik: „pewność, bezpieczeństwo, spokój, pokój, niezawodność, niewzruszoność, wierność, trwałość”. Warto jeszcze wrócić do wspomnianej osnowy nifal, którą Stary Testament posługuje się w celu wyrażenia stanu, cechy lub wartości danej osoby czy rzeczy. Zatem *ne’ēmān* wyraża wewnętrzną moc, stałość, solidność danej rzeczy lub osoby, która wobec tego może budzić zaufanie, pewność i poczucie bezpieczeństwa³.

Zastosowanie powyższej terminologii w odniesieniu do Boga służy ukazaniu, że jest On tym, który nie zawodzi, dotrzymuje wierności, na którym można polegać. Myśl tę bardzo plastycznie wyraża następujący cytat biblijny: „On Skałą, dzieło Jego doskonałe, bo wszystkie drogi Jego są słuszne; On Bogiem wiernym, a nie zwodniczym, On sprawiedliwy i prawy” (Pwt 32, 4)⁴. Jak widzimy, Bożą wierność uwydatnia złasz-

² Statystyki występowania podanych terminów w Biblii Hebrajskiej podano za: program komputerowy BibleWorks7.

³ Por. *Theological Dictionary of the Old Testament*, t. 1., eds. G. J. Botterweck, H. Ringgren, Grand Rapids 1977, s. 292–293; *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, red. L. Koehler, W. Baumgartner, J. J. Stamm, red. nauk. wyd. pol. P. Dec, t. 1, Warszawa 2008, s. 62.

⁴ Wszystkie cytaty biblijne podano za: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z jęz. oryg. oprac. zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich (Biblia Tysiąclecia)*, Poznań 2000⁵.

cza wprowadzenie metafory skały, bowiem w zakresie tego pojęcia kryją się cechy nienaruszalności, mocy i stałości. Autor natchniony, nazywając Boga „skałą”, wyraźnie zatem akcentuje Jego przymiot stałości i niezmienności. Ukazuje, że jest On niezmienny w swoim działaniu, ponieważ czyni wszystko w zgodzie ze swoją istotą. Ten zaś, kto działa zgodnie ze swoją istotą, jest wierny samemu sobie. Zatem *'emūnāh* w bardzo plastycznym paralelizmie skały wyraża przymiot niezmienności Boga.

Innym tekstem biblijnym, który mówi o wierności Boga, jest fragment z Księgi Wyjścia 34, 6–7, którym brzmi następująco: „Przeszedł Pan przed jego oczyma i wołał: «Jahwe, Jahwe, Bóg miłosierny i łagodny, nieskory do gniewu, bogaty w łaskę i wierność, zachowujący swą łaskę w tysięczne pokolenia, przebaczący niegodziwość, niewierność, grzech, lecz nie pozostawiający go bez ukarania, ale zsyłający kary za niegodziwość ojców na synów i wnuków aż do trzeciego i czwartego pokolenia». Jest to bardzo ważny tekst, bowiem Bóg sam określa w nim swoją Osobę i wymienia charakteryzujące Go atrybuty. Co więcej, zostaje on przywołany w charakterystycznym momencie historii Izraela, bo w ramach opowiadania o złamaniu przymierza synajskiego przez naród wybrany, który bardzo szybko zapomniał o obietnicach złożonych Bogu i zaczął oddawać cześć wykonanemu ze złota cielcowi (por. Wj 32, 1–35). W najnowszych opracowaniach z zakresu teologii Starego Testamentu przywołane wyżej słowa zyskują doniosłą nazwę „credo złożonego z przymiotników”⁵. Bóg nie mówi tu jednak o sobie w pierwszej osobie, ale w trzeciej, co sprawia, że tekst ten nie ma charakteru autoprezentacji Boga, ale właśnie wyznania wiary ze strony Izraela. Poprzez włożenie przywołanych wyżej słów w usta Boga, autor natchniony podkreśla zgodność tego credo z tym, co sam Bóg ma do powiedzenia o sobie. Boga opisuje trzynaście atrybutów, przy założeniu, że wymienione drugi raz imię Jahwe także jest Jego atrybutem. W związku z tym wspomniane atrybuty to: 1) Jahwe; 2) Bóg; 3) miłosierny; 4) łagodny; 5) powolny w gniewie, czyli cierpliwy; 6) bogaty w łaskę; 7) wierny; 8) zachowujący swą łaskę w tysięczne pokolenie;

⁵ Por. H. Witczyk, *Jahwe – Bóg gniewu czy miłosierdzia?*, w: „Żyjemy dla Pana” (Rz 14, 8). Studia ofiarowane S. Prof. Ewie J. Jezierskiej OSU, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 365 (Rozprawy i Studia Biblijne, 23).

9) przebaczący niegodziwość; 10) przebaczący niewierność; 11) przebaczący grzech; 12) niepozostawiający go bez ukarania; 13) zsyłający kary za niegodziwość ojców na synów i wnuków aż do trzeciego i czwartego pokolenia⁶. Jedenaście z nich wskazuje na dobroć i miłość Boga, a dwa ostatnie na Jego sprawiedliwość. Co więcej, wyraźnie można zauważyć, że w analizowanym fragmencie wierność (*'emet*), która jest jednym z przymiotów Boga w sposób zamierzony jest łączona z Jego dobrocią (*chesed*)⁷, która ukazuje się w formie miłości, przyjaźni, miłosierdzia, życzliwości, mając jednak zawsze za fundament wierność zobowiązaniom i samemu sobie. Zatem analizowana formuła nie tyle uwypukla grzech Izraela, który polegał na materializacji Jahwe, ile służy podkreśleniu, że Bóg jest wierny temu, co obiecuje. Pozostaje wiemy Izraelowi, zamiast go odrzucić. Pokreślony zostaje także ogrom Jego łaski i miłości, która trwać będzie przez tysiąc pokoleń. Dysproporcja między liczbami podanymi w analizowanym cytacie jest bardzo wymowna i w sposób hiperboliczny ukazuje, do jakiego stopnia Bóg jest wspaniałomyślny oraz jak Jego dobroć przeważa nad konieczną surowością. Określenie „tysięczne pokolenie” wskazuje bowiem, że Bóg zachowuje swą łaskawość przez bardzo długi czas, można wręcz powiedzieć, że na zawsze. Obciążenie zaś winą sprowadza się jedynie do „trzeciego i czwartego pokolenia”, czyli obejmuje czas ściśle określony, sprowadzający się zasadniczo do długości życia winowajcy i jemu współczesnych. Inaczej mówiąc, oznacza to, iż kara jest maksymalnie ograniczona i podlegać jej będą tylko ci, którzy faktycznie zawinili (por. także Pwt 5, 9–10). Wierność Jahwe objawia się zatem w Jego miłości.

Dlatego też autor Księgi Powtórzonego Prawa będzie apelował, aby Izrael uznał, że Jahwe jest Bogiem wiernym: „Uznaj więc, że Pan, Bóg

⁶ Pewnym potwierdzeniem tego, że niniejsza lista stanowi w Biblii Hebrajskiej swoiste wyznanie wiary, jest jej kilkakrotne przywołanie m.in. w: Lb 14, 18; Ne 9, 17; Ps 86, 15; 103, 8; 145 8; Jl 2, 3; Jon 4, 2; Ne 1, 3 – por. J. H. Walton, V. H. Marthews, M. W. Chavalas, *Komentarz historyczno-kulturowy do Biblii Hebrajskiej*, red. nauk. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2005, s. 110–111.

⁷ Dariusz Kotecki stwierdza, że użyte w Wj 34, 6 wyrażenie hebrajskie „rab-chesed we'emet” to prawdopodobnie hendiadys, czyli wyrażenie jednego złożonego pojęcia za pomocą dwóch niezależnych gramatycznie określeń połączonych spójnikiem – por. D. Kotecki, „On Bogiem wiernym, a nie zwodniczym” (Pwt 32, 4). *Refleksja biblijno-teologiczna nad wiernością Boga w Starym Testamencie*, „Collectanea Theologica” 75 (2005) nr 2, s. 20.

twój, jest Bogiem, Bogiem wiernym, zachowującym przymierze i miłość do tysięcznego pokolenia względem tych, którzy Go miłują i strzegą Jego praw” (Pwt 7, 9). Zastanowić się zatem należy, na czym według Biblii ma polegać wspomniane wyżej „uznanie” Boga, który jest wierny? Jak ma się ono wyrażać w życiu narodu wybranego, ale i każdego człowieka, który stara się odkrywać w swojej codzienności Boże plany?

2. Wezwani do posłuszeństwa

Niezmiennność Boga, trwałość Jego słowa i dzieł obligują do przyjęcia określonej postawy względem Niego. Ponieważ wierność Boga w Starym Testamencie ujawnia się zarówno w stosunku do jednostek (np. obietnice dane Abrahamowi, Dawidowi), jak i społeczności (naród wybrany – Izrael), w tej części niniejszego artykułu zaprezentowana zostanie analiza wybranych tekstów starotestamentowych ukazujących, na czym polega i w jaki sposób się przejawia posłuszeństwo Izraela jako narodu, z którym Bóg zawarł przymierze, oraz wybranych postaci biblijnych.

Należy wyraźnie podkreślić, że posłuszeństwo i wierność Bogu nadały treść życiu Izraelitów, będąc wyrazem dobrowolnego przyjęcia Jego planów i dialogicznego uczestniczenia w Jego miłości. Czym jest zatem posłuszeństwo? Zarówno w przypadku jednostek, jak i całego narodu wybranego jest to powierzenie się z miłością i w całości Bogu z własnej, wolnej decyzji. Jednak aby ta relacja zaszła, muszą być spełnione pewne warunki, które wpisują się w Bożą pedagogię zbawienia. Pierwszy z nich sprowadza się do poznania Boga. Z inicjatywą wychodzi oczywiście Bóg, bo to On najpierw daje się poznać człowiekowi, co czyni przez swoje dzieła, moc, potęgę i wierność swoim obietnicom.

Podjmując tę kwestię, należy zaznaczyć, iż poznanie jest wyrażone w języku hebrajskim za pomocą terminu *jāda*⁸, który niesie w sobie sens bezpośredniego doświadczenia w kontekście życia, a nie na płaszczyźnie teoretycznej wiedzy. Poznać coś to znaczy doświadczyć czegoś konkretnie. Tak zna się cierpienie (Iz 53, 3), grzech (Mdr 3, 13), wojnę (Sdz 3, 1),

⁸ Por. *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, dz. cyt., s. 370–372.

dobro i zło (Rdz 2, 9, 17). Poznać kogoś to wejść z nim w stosunki osobiste, poznać go tak głęboko, jak żona zna się z mężem (Rdz 4, 1; Łk 1, 34)⁹. Dlatego też Bóg wyprowadza swój lud na pustynię, aby tam „przemówić do jego serca” (por. Oz 2, 16), a także zsyła na niego doświadczenie niewoli, aby zrozumiał, że powrót do ziemi obiecanej jest równocześnie powrotem do Niego – źródła prawdziwego życia i szczęścia (por. np. Oz 6, 1; Jr 12, 15).

Poznanie Boga ze strony człowieka polega zatem na stopniowym wchodzeniu w zażyłość z Tym, który działa w życiu i historii poznającego. W odniesieniu do narodu wybranego tak rozumiane poznanie opisane jest m.in. w Księdze Wyjścia 6, 7: „I wezmę sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem, i przekonacie się, że Ja, Pan, Bóg wasz, uwolniłem was spod jarzma egipskiego”. Myśl tę przywołuje także autor Księgi Powtórzonego Prawa, ale nadaje jej bardziej rozbudowaną formę: „Miłujcie przeto Pana, Boga swojego, i wiernie przestrzegajcie Jego praw, poleceń i nakazów po wszystkie dni. Wy poznaliście je dzisiaj, a nie dzieci wasze, które nie znały i nie widziały pouczenia Pana, Boga waszego, Jego wielkości, Jego mocnej ręki i wyciągniętego ramienia, znaków i dzieł, wszystkiego, czego dokonał w Egipcie względem faraona, króla egipskiego, i całej jego ziemi; co uczynił wojsku egipskiemu, jego koniom i jego rydwanom – jak je kazał zatopić wodom Morza Czerwonego podczas pościgu za wami – wygubił ich Pan aż do dnia dzisiejszego; co uczynił wam na pustyni, aż do waszego przyjścia na to miejsce; co uczynił Datanowi i Abiramowi, synom Eliaba, potomka Rubena, gdy ziemia otworzyła swą paszczę i pochłonięła ich spośród Izraela razem z ich rodzinami, ich namiotami i całym ich dobytkiem. Wasze bowiem oczy widziały całe to wielkie dzieło Pana, które On uczynił. Strzeżcie przeto wszystkich nakazów, które wam dzisiaj daję, abyście byli dość mocni, by wejść i posiadać ziemię, do której dziś idziecie, by ją posiadać; byście długo żyli w ziemi, którą poprzysiągł Pan dać przodkom waszym i potomstwu ich: ziemię opływającą w mleko i miód” (Pwt 11, 1–9).

Poznanie jest zatem czynnikiem warunkującym zaangażowanie się po stronie Boga. Oprócz niego w procesie przylgnięcia do Stwórcy uczest-

⁹ Por. *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994, s. 749–750.

niczyć musi także wola człowieka, bowiem Bóg, skierowując swe słowo do jednostki czy całego narodu, domaga się jego akceptacji, tzn. zastosowania go w życiu. Są to już wymagania wiary, powiązane z żądaniem wykonania podjętych zobowiązań. Na tym etapie wchodzenia w zażyłość z Bogiem, którego charakteryzuje miłosierna miłość przez pokolenia (por. Wj 34, 6–7) na pierwszy plan wysuwa się moment posłuszeństwa. Swoistego potwierdzenia takiej pedagogii Bożej dostarcza nam m.in. następujący cytat: „I powiedział: «Jeśli wiernie będziesz słuchał głosu Pana, twego Boga, i będziesz wykonywał to, co jest słuszne w Jego oczach; jeśli będziesz dawał posłuch Jego przykazaniom i strzegł wszystkich Jego praw, to nie ukarzę cię żadną z tych plag, jakie zesłałem na Egipt, bo Ja, Pan, chcę być twym lekarzem»” (Wj 15, 26; por. także Wj 19, 5).

Na podstawie powyższych słów możemy zatem stwierdzić, że ten, kto „słucha głosu Pana”, jest Mu posłuszny. Posłuszeństwo zaś cieszy się specjalnym błogosławieństwem i łaskawością Boga, co potwierdza np. obietnica dana Izraelowi: „Słuchaj, Izraelu, i pilnie tego przestrzegaj, aby ci się dobrze powodziło i abyś się bardzo rozmnożył, jak ci przyrzekł Pan, Bóg ojców twoich, że ci da ziemię opływającą w mleko i miód. Słuchaj, Izraelu, Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym. Będziesz miłował Pana, Boga twojego, z całego swego serca, z całej duszy swojej, ze wszystkich swych sił. Niech pozostaną w twym sercu te słowa, które ja ci dziś nakazuję. Wpisz je twoim synom, będziesz o nich mówił, przebywając w domu, w czasie podróży, kładąc się spać i wstając ze snu. Przywiążesz je do twojej ręki jako znak. Niech one ci będą ozdobą przed oczami. Wypisz je na odrzwiach swojego domu i na twoich bramach. Gdy Pan, Bóg twój, wprowadzi cię do ziemi, o której poprzysiągł przodkom twoim: Abrahamowi, Izaakowi i Jakubowi, że da tobie miasta wielkie i bogate, których nie budowałeś, domy pełne wszelkich dóbr, których nie zbierałeś, wykopane studnie, których nie kopałeś, winnice i gaje oliwne, których nie sadziłeś, kiedy będziesz jadł i nasycisz się – strzeż się, byś nie zapomniał o Panu, który cię wyprowadził z ziemi egipskiej, z domu niewoli!” (Pwt 6, 3–12)¹⁰.

¹⁰ Szerzej na ten temat: J. S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do ksiąg historycznych Starego Testamentu: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskich*, Kraków 2014, s. 61–71.

W przywołanym cytacie wymieniony zostaje Abraham, jako depozytariusz szczególnych Bożych obietnic, który równocześnie jest najczęściej przywoływaną starotestamentową postacią, będącą przykładem doskonale zrealizowanego posłuszeństwa w wierze. Przejawia się ono w zawierzeniu się Bogu i działaniu: „Pan rzekł do Abrama: «Wyjdź z twojej ziemi rodzinnej i z domu twego ojca do kraju, który ci ukażę»” (Rdz 12, 1) i patriarcha wyszedł ze swego kraju rodzinnego. Według Listu do Hebrajczyków (11, 8-19) poprzez swoje wyruszenie w drogę stał się on wzorem wszystkich wierzących ludzi. Jednakże największym probierzem Abrahamowego posłuszeństwa Bożemu słowu było niewątpliwie zastosowanie się do następującego nakazu Boga: „«Weź twego syna jedynego, którego miłujesz, Izaaka, idź do kraju Moria i tam złóż go w ofierze na jednym z pagórków, jakie ci wskażę»” (Rdz 22, 2). Abraham i w tym przypadku okazuje się wzorem posłuszeństwa, nie próbuje negocjować z Bogiem, jak to czynił w Rdz 18, nie domaga się wyjaśnień, tylko wyrusza do kraju Moria (por. 22, 2), aby spełnić Boży nakaz. Nie usiłuje także zyskać na czasie, buduje ołtarz i podnosi rękę, aby dokonać ofiary ze swego syna Izaaka – dziedzica obietnicy. Abraham zostaje doprowadzony na skraj zwątpienia, a zarazem na szczyt zaufania Bogu (por. Rdz 22, 8; Hbr 11, 17-19). Posłuszenie przyjmuje wszystko, zawiera Bogu rozwój sytuacji i w ten sposób jego wiara sprawdza się w najwyższym stopniu. Przechodzi próbę pozytywnie i dlatego zostają skierowane do niego następujące słowa: „«Przysięgam na siebie, wyrocznia Pana, że ponieważ uczyniłeś to, a nie oszczędziłeś syna twego jedynego, będę ci błogosławił i dam ci potomstwo tak liczne jak gwiazdy na niebie i jak ziarnka piasku na wybrzeżu morza; potomkowie twoi zdobędą warownie swych nieprzyjaciół. Wszystkie ludy ziemi będą sobie życzyć szczęścia takiego, jakie jest udziałem twego potomstwa, dlatego że usłuchałeś mego rozkazu»” (Rdz 22, 16-17).

Analiza narracji o Abrahamie ukazuje nam dwa aspekty posłuszeństwa wiary. Pierwszy z nich odnosi się do wewnętrznej postawy człowieka, polegającej na gotowości przyjęcia tego, co pochodzi od Boga. Drugi zaś sprowadza się do posłusznego wypełniania słowa, co można ująć w następującą formułę: „Bóg rzekł... a Abraham odpowiedział”. W miłości i z miłości realizowane posłuszeństwo słowu jest wyrazem wierności względem Boga, i dlatego stawia się je wyżej niż składanie ofiar: „Miłości

pragnę, nie krwawej ofiary, poznania Boga bardziej niż całopaleń” (Oz 6, 6). Znamieniem posulsenstwa jest również to, że „nie wadzi się”, lecz pokornie poddaje się woli Bożej.

Podsumowując ten etap niniejszych rozważań, należy stwierdzić, że poznanie można określić jako element konstytutywny wiary, zaś posulsenstwo jako część funkcjonalną. Na takie ujęcie tej kwestii wskazuje cel poznania, który ma prowadzić do ustalenia i uznania tego, w co człowiek ma wierzyć, natomiast poprzez posulsenstwo wyraża się ona w praktyce.

3. Nieposulsenstwo Adama i Ewy swoistym pouczeniem o posulsenstwie

Xavier Leon-Dufour w swoim *Słowniku teologii biblijnej* stwierdza, że nieposulsenstwo pierwszych rodziców ukazuje, prawem kontrastu, czym jest posulsenstwo i czego Bóg od ludzi posulsennych wymaga¹¹. Wiemy z powyższych analiz, że podstawowymi przymiotami Boga są miłość, wierność i sprawiedliwość. Jednak w biblijnej relacji o upadku Adama i Ewy kusiciel przedstawia zupełnie inny obraz Boga. Opisuje Go jako Boga zazdrosnego, który nie chce do końca podzielić się dobrem, zachowując jego część jedynie dla siebie, a jest ono trojaki: zmysłowe, estetyczne i rozwijające osobowość (por. Rdz 3, 1–6a). W ten sposób kusiciel podważa dobroć Boga, która przecież tak bardzo uwidoczniała się w dziele stworzenia. Pierwsi rodzice dopuszczają się nieposulsenstwa, przekraczają Boży zakaz, chcąc dorównać Bogu. Jednak grzech zamiast dobra zrodził u nich wstyd i lęk, zwłaszcza przed Bogiem, bo zaczynają się przed Nim ukrywać. Grzech nieposulsenstwa oddala Adama i Ewę od Boga, czyli zaburza dotychczasową relację bliskości Boga i człowieka, którą autor natchniony pokazał w obrazie Boga przechadzającego się po rajskim ogrodzie.

Scena ta jest bardzo plastyczna: Bóg przechadza się po raju „w porze, kiedy był powiew wiatru”, i szuka człowieka, jak gdyby On – Wszechmocny Bóg – nie wiedział, gdzie ten się znajduje. W ten mocno antropomorficzny sposób autor natchniony pokazuje, że Bóg nie odwraca się od człowie-

¹¹ Por. *Słownik teologii biblijnej*, dz. cyt., s. 728.

ka. Szuka go, odkrywa nieposłuszeństwo, zadaje pytania i wydaje sprawiedliwy wyrok.

Za swój bunt pierwsi rodzice muszą ponieść zasłużoną karę – i chociaż człowiek odpowiedział na miłość Boga nieposłuszeństwem, Bóg go nie przeklina. Co więcej, Bóg – źródło niewyczerpanej miłości – wychodzi ku człowiekowi, sporządza dla niego ubranie ze skór, co jest oznaką Jego troski o stworzenie (nie przestaje czuć nad życiem i honorem człowieka) i obwieszcza mu dobrą nowinę o odkupieniu, tzw. protoewangelię, która zawiera się w słowach: „Wprowadzam nieprzyjaźń między ciebie i niewiastę, pomiędzy potomstwo twoje a potomstwo jej: ono zmiążdży ci głowę, a ty zmiążdżysz mu piętę” (Rdz 3, 15). Ukazuje ona możliwość wyjścia z sytuacji i daje nadzieję¹².

Narracja ta pokazuje, że tylko Bóg do końca wie, co jest dobre dla człowieka, a co złe, i jedynie On ma prawo ustanawiać normy moralne. Uwypukla ona także prawdę, iż prawdziwe dobro staje się udziałem człowieka tylko wtedy, gdy pozostaje on posłuszny i uległy względem woli Boga i jego wskazań.

„Posłuszeństwo” nie należy dzisiaj do szczególnie lubianych słów i dlatego niniejszy artykuł miał na celu pokazanie jego biblijnych podstaw oraz piękna zawartych w nim znaczeń. W świetle Biblii posłuszeństwo oczekiwane przez Boga ze strony Izraela czy poszczególnych ludzi, których On wybiera, jest dobrowolną decyzją wypływającą z miłości do Niego. Decyzją, która nadaje głęboki sens ludzkiemu życiu. Pokazuje ona również, że prawdziwego dobra można doświadczyć jedynie poprzez współpracę z Bogiem i we wspólnocie z bliźnimi.

¹² Por. T. Jelonek, *Teologia biblijna*, Kraków 2011, s. 150–155.

Summary

Postuszeństwo oczekiwaną odpowiedzią Izraela na wierność Boga

Miłość Boga, która trwa na tysiąc pokoleń, jest wiernością (por. Wj 34, 6–7). Prawda ta stanowi klucz do zrozumienia całego działania Boga w ramach biblijnej historii zbawienia, zarówno w odniesieniu do społeczności (narodu wybranego), jak i jednostek (np. Abrahama). Bóg daje się poznać przez swoje dzieła, przez moc, potęgę, wierność swoim obietnicom (por. Pwt 7, 7–9). W zamian wzywa do posłuszeństwa, które należy rozumieć jako dobrowolne przyjęcie Jego planów i wejście z Nim w dialog miłości. Biblijne posłuszeństwo nie ma bowiem nic wspólnego z wymuszoną uległością i biernym poddawaniem się silniejszemu i dzierżącemu jakąś władzę. Jest ono powierzeniem się z miłością i w całości Bogu, z własnej wolnej decyzji.

Słowa kluczowe: posłuszeństwo, wierność, miłość, wiara, Bóg, Izrael

Obedience as expected Israel's reply to the faithfulness of God

The love of God that maintains for a thousand generations, is a faithfulness (cf. Ex 34:6–7). This truth constitutes the key to understanding each God's action throughout the biblical History of Salvation, with reference to both the community (of the chosen people) and individuals (e.g. Abraham). God lets recognize him by his work, by his might, power and faithfulness to his promises (cf. Deut 7:7–9). In exchange for these He expects an obedience which should be understood as voluntary acceptance of His plans and entering the love dialogue with Him. Because the biblical obedience has nothing to do with the forced submissiveness and passive surrendering oneself stronger who wields some power. The obedience means your own free decision to entrust yourself to him as well as an intention of relying on his love.

Keywords: obedience, faithfulness, love, faith, God, Israel

Bibliografia

BibleWorks⁷ – program komputerowy.

Jelonek T., *Teologia biblijna*, Kraków 2011.

Kotecki D., „On Bogiem wiernym, a nie zwodniczym” (Pwt 32, 4). *Refleksja biblijno-teologiczna nad wiernością Boga w Starym Testamencie*, „Collectanea Theologica” 75(2005) nr 2, s. 13–38.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich (Biblia Tysiąclecia), Poznań 2000⁵.

Słownik teologii biblijnej, red. X. Leon-Dufou, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994.

Synowiec J. S., *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do ksiąg historycznych Starego Testamentu: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskich*, Kraków 2014.

Theological Dictionary of the Old Testament, t. 1. eds. G. J. Botterweck, H. Ringgren, Grand Rapids 1977.

Walton J. H., Marrhews V. H., Chavalas M. W., *Komentarz historyczno-kulturowy do Biblii Hebrajskiej*, red. nauk. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2005.

Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu, red. L. Koehler, W. Baumgartner, J. J. Stamm, red. nauk. wyd. pol. P. Dec, t. 1, Warszawa 2008.

Witczyk H., *Jahwe – Bóg gniewu czy miłosierdzia?*, w: „*Żyjemy dla Pana*” (Rz 14, 8). *Studia ofiarowane S. Prof. Ewie J. Jezierskiej OSU*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 364–381 (Rozprawy i Studia Biblijne, 23).